

TRIJE DNEVI FERJANA JELENCA

TONE ŠIFRER

Pred poldrugim letom je bil tudi Ferjan Jelenc ptič tistega tropa, ki se je sleherno spomlad vzdignil na hribih in se spustil na ravnino. Splašili so ga gospodarji in njih posredovalci iz ravnine, ki so dosti pred sv. Jurjem hodili po naseljih in samotnih kmetijah na položnih pobočjih ter iskali hlapcev, dekel in pastirjev. Prenekateri se je namenil v ravnino, kajti doma je manjkalo pri mizi prostora.

Ferjan Jelenc je služil pri Boštjanu Praharju. Do zadnjega meseca je bil prav zadovoljen, saj je bilo kmečko delo nekam laže na ravnem polju kakor v hribih, kjer vsaka njiva visi na drugo stran. Toda tiščalo ga je toliko drugih stvari, da je za danes trdno sklenil, da bo povedal gospodarju, naj si išče novega hlapca, ker bo šel drugam. Kakor nalašč gospodarja že od jutra ni bilo doma. Povrh tega je ena izmed brejih krav postajala tako čudna, da je bilo pričakovati, kdaj bo storila. Boštjanova žena je odromala na neko božjo pot, dekla Mreta mu pa ni mogla nič pomagati, ker je bila topa, nerazumna ženska.

Šel je po soseda, če bi hotel pogledat kravo. Dobro se je oddahnil, ko ji je sosed pretipal kite na križu in rekel, da še vsaj šest ur nič ne bo. Upal je, da bo Boštjan takrat vendar že doma. — Sosed je prišel iz mesta in je Ferjanu šaljivo pravil, da hodi Boštjan v delovni obleki po dvoriščih, kjer so tržni dan obstajali kmetje z vozovi, in jim govori z visokim pridigarskim glasom, naj se združijo in gredo na kresni dan v Ljubljano po svojo pravico, svoje prihranjene žulje, do katerih zdaj nihče ne more razen gospode, ki se revežem smeje. »Mi smo delali, mi smo trpeli in hranili«, je klical ljudem, ki so se zbirali krog njega. Razlagal jim je, kako bi pokazali moč, ki jo imajo, dokler ni kar na lepem odšel na drugo dvorišče, da bi tam spet prigovarjal ljudem, naj terjajo pravico, ki jim gre. Oči so se mu svetile, v obraz je bil rdeč in videti je bilo, kakor da je izgubil razsodnost in pravo pamet.

Hlapec je sodil, da gospodarja do noči ne bo domov. Prejšnji dan je bila nedelja in na shodu pri Sv. Tomažu je za svoje misli v nemal gorjance, danes pa je šel do ravanskih kmetov, ki so vedeli, da ga vsako leto nekajkrat prevzame uporniški duh in niso nikdar resno vzeli njegovega govorjenja.

Preden je posmehljivi sosed odšel, se je Boštjan prikazal na vrtu. »Ne gremo še«, je rekel sosеду. »Sem govoril s pametnim človekom, z velikim gospodom. Je rekel, da še ni čas. Povej ljudem, da še ne gremo!« Ne da bi povedal, kdo je bil pametni človek, ki ga je prepričal, da še ni čas za pravico, se je počasi odpravil skozi hlev v hišo. Bil je videti utrujen in star...

Odkar je Ferjan prišel s hribov, je vsak dan odkril kaj novega v tej vasi, ki se je v ozkem pasu raztegnila po ravnini. Sprva je bil kar vesel, ko je opazil električni motor na Praharjevem podu in ravno posuto dvorišče pred njim. Mislil je, da je gospodar zelo napreden in

bogat; revnemu kmetu ne bi maral služiti, kajti gospodarjeva senca vselej obsije tudi hlapca. Nekaj tednov je živel v prepričanju, da ni gospodarja nad Boštjana Praharja, a ljudje so mu dovolj hitro povedali, da Prahar živi od stare bogatije, sam pa ne pridela več dosti. Nekdaj je prodajal les, dokler ni poplaknil večine parcel, nato se je navezal na denar, ki ga je znosil v hranilnice in vselej trepetal, ko so govorili, da bo v njih propadel.

Časih so se Boštjanu Praharju vse skrbi radi denarja zlile v mračne privide in takrat je nekaj dni tuhtal, dokler ni nenadoma postal zgovoren in ljudem začel govoriti o krivicah, ki jih morajo trpeti.

Ferjana je njegova vnema vselej pretresla, dasi je skušal biti docela ravnodušen kakor so bili kmetje. Nikakor ni mogel razumeti sprevrgljive narave svojega gospodarja. Zdelo se mu je, da je časih brez vzroka prišel v dobro voljo in pripovedoval hlapcu ali komur koli zabavne zgodbice, časih je dokaj zlobno govoril o vaščanih in vedel za tiste stvari, ki so jih najbolj skrivali, pri tem pa ni bil nikdar v zadregi za besedo; drugič je cele popoldneve brundal predse nekoliko starih napevov, ki si jih je bil zapomnil v mladih letih, in se kdaj pa kdaj samo nasmehnil sebi in drugim, češ: kaj bomo mi, siromaki; bili so pa dnevi, ko ni zinil ne bele ne črne...

Pod večer sta gospodar in hlapec pripravljala poklajo. Ferjan si je prizadeval, da bi povedal kako in kaj je z njim, a beseda mu ni stekla. Menda se je preveč navadil te hiše, kjer se ni bilo treba gnati za delom, pa sta se z gospodarjem vseeno razumela in bila kakor prava modrijana, ko sta govorila o vseh stvareh pod soncem. Večkrat je bilo slišati, da je sekira v toporišče zadela, ko je prišel Ferjan Jelenec k Praharju, saj sta zimske dneve prijateljsko ležala vsak na svoji klopi ob peči in prebiralata tisto skladovnico knjig, katere se je Boštjan sleherno zimo lotil in jo do posta vselej prebral. Ferjan je gospodarja dosti prehitel in nato nosil od vsepovsod knjige, ki jih je večinoma razumel. Marsikatera izmed njih pa mu je bila tuja. V tako je vrtal in jo znova prebiral, dokler ni približno razumel, kaj mu hoče povedati. Boštjan je redko bral kaj novega, a če je bral, se je razburil zaradi krivic, ki jih ljudje trpe, da je grmel proti nevidnim zatiralcem in jim grozil z vislicami in vilami. Kakor hitro mu je žena rekla, naj neha s tako nekoristno jezo, se je sicer pomiril, a Ferjanu, ki ga je pazljivo poslušal, je v hlevu ali kjerkoli razkladal, kako bi bilo treba urediti svet. Pozneje so njegove besede Ferjana vselej dosti dolgo mučile; hotel je nekam pobegniti, kjer bi bil na varnem pred tistimi nerazumljivimi vprašanji, ki so vznemirjala gospodarja.

Tudi pri večerji se Ferjan ni mogel odločiti, da bi prekinil molk. Kar vesel je bil, ko mu je gospodar rekel: »Bom pa jaz pazil na kravo. Ko bo treba, te bom poklical, mislim, da čez kaki dve uri...«

Ferjan je stekel na svisli po suknjič in samo nekaj trenutkov premišljal, ali naj gre spat. Stresel je z glavo in odšel na vas. Pot je držala med hišami in hlevi. V hišah Ferjan ni imel nobenega posla, tudi ponoči ne, saj kmetovske niso niti pol okna odpirale hlapcem in drugim takim, ki niso nič imeli, čeprav je za marsikatero vedel, da odpre celo vrata, če je prepričana, da jih kmečkemu fantu, ki ga

čaka posestvo. Dosti bolj domač je bil v hlevih, kjer so dekleta, ki so prišle večinoma s hribov, še čez večerjo čakale na pomenek in jo tudi puščale vnemar, če je kdo prišel, kajti tem hribovskim ljudem, ki so čez zimo mnogo noči preplesali in časih kar delavne dni hodili s procesijo veselih fantov od hiše do hiše ter nosili godbo in smeh po samotnih kmetijah in se brez vzrokov predajali veselju do popolne izčrpanosti, je bila ravninska vas tuja; zdela se jim je mrzla in dolgočasna, ker zaprte narave ravancev niso razumeli. Zato so se često shajali kar po hlevih in se smejali drug drugemu, da je mnogokrat pristopil zraven tudi kak fant, ki je samodrug postopal po vasi in iskal kdo ve kaj.

Z glasnim dobrim večerom je stopil v Bodlarjev hlev, kjer je še gorela luč. Na jasliah sta slonela hlapec in dekla, ki sta se rada videla, na molznem stolčku je sedela Mica, dekla pri Bodlarjevem sosedu, njej je bil všeč Ferjan, čeprav je vedela, da mu je zadnje čase zmeraj bolj odveč.

»Kako je, a?« je vprašal in nadaljeval, ne da bi čakal odgovora. »Naš stari danes in včeraj nori. Nocoj, če bo krava storila, mu bom povedal, da grem stran.«

To je bila tudi za te tri novica. »Domov?«, so vprašali skoro istočasno.

»Lahko bi šel domov,« jim je odvrnil. »Gori na Smečem vrhu sem domači sin, vrstnik in prijatelj tolikim fantom in dekletom. Čeprav se redko vidimo, vemo, da smo si dobri. Pa ne bom šel domov. Drug pokiic bom izbral, kjer bom več kot vsi tile bahati kmetje, ki se tako ponašajo s svojimi pridelki in svojim bogastvom...«

Kam se bo obrnil, jim pa ni hotel povedati, čeprav so ga na vse načine vrteli. Kmalu je odšel, kajti hotel je biti o pravem času doma, da bo gospodarju pomagal, če bo treba...

Grede je premišljal, kako malo je manjkalo, pa bi jim bil povedal, da bo šel v samostan. Bil je prepričan, da vedo, kako je marsikatero nedeljo šel v samostansko cerkev k maši in prihajal pozno domov. Nihče ni slutil, kje se je zadrževal.

Stvar je bila skoro zamotana, vendar se je mnogo stvari samo po sebi vezalo.

Ferjana je tesnilo življenje v tej ravanski vasi. Hotel je razbiti tesnobo, ki jo je čutil; ko se je nekajkrat napil in v pijanosti počenjal neumnosti, ne da bi se prav zavedel kaj dela, in ko mu ni odleglo, je začel preudarjati in razglabljati, kako bi se maščeval in dvignil nad te ljudi, ki jih je prej mrzil kot ljubil.

Po Veliki noči se je seznanil z meniškimi bratom Hiacintom, ki je z bratom miloščinarjem bral jajca po vasi. Gospodinja jima je ponudila kosilo; ko so v drugo odmolili, je začel miloščinar govoriti pobožne stvari, Hiacint pa je smuknil na dvor in pomagal Ferjanu, ki je pripravljaval peso za živino. Pripovedoval mu je vesele zgodbe iz samostanskega življenja; že za prvo nedeljo ga je povabil k sebi, da bi še kaj kramljala.

Sicer se je Ferjan prepričeval, da se ne bo zmenil za vabilo zgovornega brata, a v nedeljo je le šel.

Slutil je, da bi mogel biti tudi sam laični brat. Nekako bi se skladalo z njegovimi željami, da bi kakor koli zagodel tem ponosnim kmetom, ki so se pa vendar zatekali k Bogu po pomoč, ko denar in človek ni mogel nič več opraviti. Na ta način bi vse te ljudi prehitel. Predstavljal si je, da bo stal s čistim srcem daleč pred njimi, mnogo bliže Bogu kot ti kmetje, ki so bili prepričani, da samostanski ljudje molijo namesto njih, ko imajo oni čez glavo dela. Všeč mu je bilo mesto, ki si ga je presodil, saj bi tako posredoval med ljudmi in Bogom. Začel se je vaditi v pobožnem mišljenju, posebno zadnji mesec, da bi stopil v samostan, ko bi bil pobožnosti že vajen in mu misli ne bi blodile na stranska pota. Doslej si pred dvoumnimi besedami ni nikdar mašil ušes.

Hiacint mu je razložil, kako gre taka stvar kot je sprejem v samostan. Dasi je bil prepričan, da bo za vse življenje napravil zaobljubo, mu je bilo vendar všeč, da bo nekaj let na poskušnjo, da bo nosil redovno obleko in se ne bo v ničemer ločil od menihov. — Ko se je bližal Praharjevi domačiji, je slišal, kako je Boštjan stal pred svislji in ga klical. Skoro je bil pri njem. Videl je, da išče pripravno vrv in da je zavihal rokave. Hitro sta se lotila dela, ki sta ga prekinjala s kratkimi, redkimi vzkliki.

Ferjanu so bila všeč takale opravila. Prepričan je bil, da se mu bo tožilo po tej kmetiji, kjer je vse v neprestanem plojenju in rasti. Nekako pa je bil vesel, da se bo umaknil pred mrazom in vročino, uimami in nadlogami, ki jih je prenašal obenem z drugimi ljudmi. Kolikor se je odvrčal od Praharjeve kmetije in vasi, ga je nekaj le vezalo nanju... Delal je z ljudmi ista dela na enak način in ob določenem času. To občutje pa človeka prisili, da ne more kar tako pustiti vsega in iti, kamor veter žene.

Vendar ga nobeni pomisleki niso ustavili. Čez kake pol ure, ko sta sedela na nizkih stolčkih in gledala kravo, ki je lizala teleta, je Ferjan pogrknil, dasi je že popoldne pripravil besede, in rekel:

»Tako, da bi iskali drugega hlapca, če vam je prav. Jaz ne morem biti več pri vas. Bom šel v samostan.« Nepremično je gledal tele, ki se je skušalo postaviti na majave, negotove noge. Zdelo se mu je, da je zdrsnil po neki drči, da drsi zmeraj hitreje in se ne more ničesar oprijeti.

Boštjan se je nasmehnil: »Kakor veš!« Čez nekaj neskončno dolgih minut je dodal: »Pa ne, da bi bil belega kruha pijan? Sicer pa lahko prebereš. Kadar so službe bolj redke in težke, je glas, ki kliče ljudi v samostane, bolj pogost. Nič ti ne rečem, a prav bi ne bilo, če bi kar koj šel!«

Ferjan ni hotel slišati zasmeha, ki je bil v njegovem glasu. Bal se je, da mu bo znova povedal, kako menihi molijo; ker je pa oni le molčal, je rekel: »Štirinajst dni bi še počakal, če vam je prav!«

Nato sta utihnila. Neprijazno molčanje ju je pehalo narazen... Boštjanu res ni moglo biti všeč, da je izgubil hlapca sredi poletnega dela, a z nobeno besedo mu ni branil... Boštjanova žena ga je blagrovala.

Čez štirinajst dni se je Ferjan poslovil. V samostanu je dobil ime Viktorin...

Novic Viktorin je stopil v cerkev, da bi preuredil jaselce.

Zapadna okna je jasnilo sonce zimskega dne; v svetlobi zadnjega okna pri koru je sedela v klopi kmetica; cekar je postavila na kamniti tlak; prt je bil napet in na kraju sta gledala izpod njega vratova dveh steklenic, gotovo za olje in kis.

Viktorin ni poznal ženske; po obleki je sodil, da ni s hribov; ni je pogledal natančno, ker zadnje čase ni hotel poznati nobene ženske; zaropotal je z lesenimi sandali, stegnil roko za oltar in hipoma prižgal vse žarnice pri jaselcah. Žensko v klopi je moralo zaščemeti v obeh, z dlanjo je šla preko njih, nato se je pokrižala in odšla.

Luči so ga vklenile v svoj krog, kakor ga je že skoro devet mesecev držalo v svoji sredi samostansko življenje.

Prav za prav ni vedel, kako je z njim, dokler ni začel pomagati, ko so pripravljali cerkev za božične praznike. Nekajkrat je prav svetoval, kam naj postavijo rože po oltarjih, zato so mu kar sami od sebe pustili, da je napravil jaselce. Zgradil je iz mahu in kremena vse domače bregove in nastavil po njih toliko ovac, kolikor jih je le redkokdaj videl na kakem pobočju. Zavedel se je, kako dolgčas mu je po zemlji, po njivah in lesovih; še po hlevu se mu je stožilo in pri jaselcah je napravil takega, da je bil gotovo najmanj podoben onemu v Betlehemu, najbolj pa domačemu na Smečem vrhu.

Tiste dni se mu je zdelo, da je nekje, kjer v svojem življenju še nikdar ni bil. Pri jaselcah se je zagledal v pastirja in bil za trenutek sam tisti starodavni pastir in tudi angel, ki je visel nad hlevom. Dušo mu je do vrha polnila svetost, ki je prej ni poznal; postavljala ga je čisto blizu Boga, ne da bi bil kdo vmes. Živel je nekje na višini, kakor bi se mu samostan odmaknil kam izpod nog, sam pa je ostal visoko nad vsemi ljudmi, miren in srečen, daleč od tercialskih babnic, ki so obenem z darovi prinašale tudi čenče v samostan, in sobratov, ki so spreminjali preproste stvari v najbolj črna namigavanja.

Odstranil je ograjo; skozi njo so otroci prevračali ovce in pastirce.

Zadnje čase je redko doživljal take trenutke; vsakdanje delo ga je približevalo resničnemu življenju v samostanu. Videl je, da to le ni tisto oddaljeno življenje, kakršnega je hotel živeti in kjer bi služil samo Bogu. Dostikrat ga je vse skupaj neizmerno težilo. Novici so često godrnjali drug čez drugega, patri so ob mrzlih dneh izgubili prijazno ljubeznivost, s katero so običajno zakrivali svoje stroge ukaze glede dela in molitve. Ob postnih dneh je bila hrana neodpušljivo redka, kajti navezani so bili samo na miloščino okoliških vasi in na posebne dobrotnike samostana.

Ženske iz mesta so prinašale pred božičnimi prazniki v samostan toliko darov, da ne bi vedeli kam z njimi, če bi ne bil naval siromakov na porto toliko večji. Ko je po naročilu predstojnika sprejemal darove, mu je neka ženska izročila celo kopo manjših tort in za vsako povedala, da je namenjena temu ali onemu novicu in tudi bratu. Nekaj časa je skušal to nenavadno darilo zavriniti, a bal se je nevihte,

ki jo bodo brez dvoma vzdignili novici, če bi ne sprejel. Bilo je videti, da je to nekak običaj. Tudi ženski je bilo nekoliko nerodno, naglo mu je vse skupaj potisnila v naročje in odšla... Pri večerji je delil, kar mu je prinesla ženska, in novici so se mu zahvaljevali, kakor da je naredil nekaj čisto razumljivega. Hiacint mu je stvar skušal nekako pojasniti: »Čeprav si v samostanu, moraš vendar imeti pravo razmerje do pobožnjakaric v mestu. Če te ne marajo, boš kmalu odgovarjal za vsak korak zunaj samostana predstojniku. Nепrestano te bodo opazovale. Če pa sem in tja pustiš na svojem mestu rožo, ki jo postavijo na kak oltar, kamor prav res ne spada, boš videl, da tudi majhni prestopki niso prestopki. Dobrotniki samostana so hudo važna stvar!«

Naslednji dan mu je ženska spet prinesla torto. Rjava kuta ga je delala vitkega in priklon, ki ga je napravil ženski, je bil višek spoštovanja. »Hitro se učim,« se je nasmehnil sam pri sebi.

Tesno mu je bilo pri misli, da bo čez nekaj mesecev moral natančno vedeti, če bo tri leta ostal med temi zidovi, skozi katere se je precejalo življenje v drugačnih oblikah, kakor jih je poznal. Precejalo se je pa le. Prav temu življenju se je hotel ogniti, pa ga je zasledovalo s čistimi in svetlimi podobami, ga vabilo nazaj, se mu prikazovalo lepo, sončno in se mu tako vsiljevalo, da ga nikakor ni mogel pozabiti. Življenje izven samostana se mu je začelo zdeti velika posebnost, skoraj sreča.

Seveda, v samostanu se je navadil mnogo novih stvari. S patri je nekolikokrat na dan prepeval korale; tudi ponoči je moral vstajati k molitvi. Skrbel je za cerkev, šival menihom in bratom halje, stregel pri mašah, da si je pridobil kmalu videz zbranega, pobožnega brata.

Ob nedeljah popoldne je smel počenjati kar se mu je zljubilo in takrat je igral na harmoniko. Brat Hiacint mu je bil učitelj in z njegovo pomočjo je kupil za prihranjeni denar dobro harmoniko v mestu. Na nek način je moral zadušiti dolgčas, ki ga je napadal sleherno nedeljo. Ni se mu hotel predati, otepal se ga je, kar se je dalo.

Brat Jozelj s Smečega vrha mu je sporočil, da bo prišel prvo nedeljo po Treh kraljih z nekaj fanti na obisk. Nista se preveč dobro razumela, zdaj ga je pa le pričakoval. Pripravljal se je, da jim bo pobožne pesmi tako zagodel, da jim bo noge privzdigovalo...

Zvonec je počasi zapel; nekako silil je s svojim nervoznim glasom, naj vsakdo opusti svoje delo in gre k molitvi.

Novic Viktorin je postavil zvrnjene pastirce toliko daleč od ograje, da jih otroci ne bi mogli doseči z rokami, ki so jih čez zapestja vtikali skozi presledke v mreži... Ugasnil je luč, odšel skozi zakristijo in stekel po hodniku na kor, da je šklepet lesenih sandal odmeval pod oboki.

Čez nekaj minut je v zboru molil molitve, ki jih ni docela razumel, a jih je znal prav zatezati in poudarjati. Njegov glas je bil čisto tak kot glasovi starih, preskušanih molilcev...

Ferjan je računal, da so začeli po strminah kositi seno, ko je prišlo v samostan zanj pismo. Oče mu je sporočil, naj pride domov na Smeči

vrh, da se bo sam poravnal z bratom Jozeljem za dediščino, kajti prepustiti mu je mislil posestvo in zdaj ni vedel, ali naj kaj zapiše Ferjanu ali nič.

Svojo staro obleko, ki jo je pri Boštjanu Praharju nosil ob nedeljah in je v samostanu še ni podaril siromakom, je stlačil v vrečo, priložil zraven tudi harmoniko in se popoldne skozi stranske ulice odpravil iz majhnega mesta in po dolini navzgor. Halja mu je opletala okrog nog, polni obraz je bil bolj rdeč kot navadno in novic se je tako blaženo nasmihal prijaznemu dnevu, da je pozabil na vrečo, ki jo je prekladal iz ene roke v drugo.

Nekajkrat se je ustavil, da je za trenutek gledal na peneče se valove, ki jih je gnala majhna reka pod cesto. Ko so hribi stisnili dolino medse, je bil šum vode glasnejši, vetrič mu je zapletal haljo med kolena, da je kar oviralo njegovo spešno hojo.

Na Zgornjem Brodu je zavil s ceste na ozko pot, ki je šla nekaj časa ob hitri grapi, nato se je ločila od nje in šla čez Vranje skale na Smeči vrh. Kakor hitro so se začeli klanci, je stopil za grm in slekel haljo. Zaobljube še ni napravil, pa ni maral, da bi se kdo spotaknil obenj z eno samo besedo, četudi le za hrbtom. Čudil se je, kako prijetno mu je bilo v tej stari obleki, v kateri se ni na zunaj nič ločil od svojih nekdanjih znancev; z rjavo kuto je doslej vsakomur izpričeval, da živi vsak dan na tisti poti, kamor ti gorjanci le redko zaidejo. Prišlo mu je, da skoro mora zameriti vsem tem ljudem, ki so v nedeljah polnili samostansko cerkev, da so tako brezskrbni glede cerkvenega petja; res ni bil zadovoljen, če je samo kaka babnica zapazila, da je bila za praznike cerkev na nov način okrašena.

Hipoma je pozabil na stvari, o katerih se je s sobrati razgovarjal neskončne ure. Gledal je bukve ob poti; nekatero je še poznal, ponekod so jih posekali, da je že pomislil, če ni zašel. Še kakega kamna se je spomnil in videl, da ga je v teh zimah, ki jih ni preživel doma, razgnala zmrzlina.

Ko je prišel iz gozda do strmih senožeti in njiv, se ni hotel predati nobenemu mehkeemu čustvu. Že davno je mislil, da mu te strmine in robovi nič ne pomenijo, a neprestano se je moral spominjati krajev, kjer je doživel toliko dogodkov svojih otroških let. Dobro je še vedel v katerem robu so navadno gnezdele drobne šmarnice. Večkrat je zgradil gnezdo, da je stara samo skozi špranjo stregla mladičem, ki so rasli kakor navadno, samo izpeljati se niso mogli. Radovednost ga je premogla, šel je gledat in tudi to pot zapazil gnezdo, malo više kot navadno.

Pot se ni več dvigala. Tekla je po vzhodni strani pobočja; v ostrem ovinku je prevalila kratki hrbet, ki se je širil od cerkve proti jugu in se na drugi strani spustila k hišam. Razporejene po rebri so stale na ravnem, dvorišča so bila že malo nagnjena, sadovnjaki pa že kar strmi, kolikor se niso širili proti planoti, kjer je rasel na dolgih zavutih lehah kratek ječmen. Ferjan je krenil po bližnjici mimo cerkve; mežnar je menda ravno štorkljal po stopnicah, da bi zvonil delopust. Res je zaškripal jarem in kratki, pretrgani zvoki so se razlili čez rebra v globeli. Preden je odzvonilo, je bil Ferjan doma.

S čevljem je dregnil v vrata, da bi mu kdo odprl, a nikakih korakov ni bilo slišati po veži. Nekaj časa je poskušal na kljuko in stresal vrata; hotel je videti, ali so zaprli s ključem in šli z doma, ali je pa kdo zapahnil vrata in se potajil v hiši. Ni vedel, kam so položili ključ, že od nekdaj so menjavali kraj, kakor se jim je zdelo. Stara rezbarija nad vrati, ki je predstavljala angelsko glavo s perutnicami, je bila bolj okajena kakor časih, a skladovnico drv so ravno tako do oken naložili kakor zmerom. Na polenih so ležale izmite deske, na njih se je sušilo dosti lapuha, nekaj korenin srčne moči in mnogo listov rdečih jagod, ki so bile pomešane s stebli, katerih so se držali napol suhi sadovi.

Videl je, da so zaklenili s ključem, zato ga ni niti iskal. Sedel je na klop ob vratih, malo pomišljal in izvlekel harmoniko iz vreče ter skoro nato zasul sadovnjake, bregove in strmine s tako veselimi melodijami, kakršnih v samostanu ni nikoli izvabil svojemu instrumentu.

Preden se je dobro zavedel, je stal ob njem Jurij Prevoden, edini sosed, ki je bil toliko blizu, da si ga mogel poklicati.

»Kar mislil sem, da ti godeš«, je rekel. »S poda sem videl, da si mahal mimo.«

Ferjanu je bilo nerodno, da ga je Jurij dobil, ko je godel. Očividno je vedel, da je šel v samostan, a predstavljal si ga je še vedno v stari obleki, zato se mu ni nič začudil, kakršen je že bil. Vedel je, da zna igrati.

Privzdignil je obrvi in rekel:

»Če maraš, pa poskusi!«

Jurij je kar čakal na to besedo; nataknil si je jermen na ramo in raztegnil meh, da je zasikalo. Zaigral je počasno in slovesno, kakor takrat, ko gredo svatje po nevesto. Z basom je delal zavite figure, kakršnih Ferjan ni poznal. Spet sta menjala harmoniko, da jih je tudi Ferjan poskusil. Posrečile so se mu, samo ne tako dobro kakor Juriju.

»Jutri bom prišel z mehom k vam«, je spregovoril Jurij. »Lahko bi bilo zelo veselo, če se tebi spodobi!«

»O, seveda«, je menil Ferjan in stopil očetu nasproti, ki je prišel po poti od kozolca.

»Prišel sem«, je rekel.

»Ravno prav, če misliš kositi«, se je pošalil oče. »Drug teden bomo začeli; spomladi je mraz zadržal travo, pa še ni godna.«

»Ostal ne bom...« ja začel Ferjan, a oče ga je prekinil:

»Kje imaš pa haljo? Kako da si tak?«

»Nisem hotel. Zaradi ljudi«, je odvrnil.

»Kakor veš! Z Jozeljem se boš težko pomenil, a nič se ne boj. Nisem mu še dal in če bo neroden, ne bo prej dobil, dokler ne bom peta durim pokazal.«

»Pozneje se bomo pomenili«, — je kratko zagodel Ferjan. Ni mu bilo všeč, da oče tako govori o sebi. Gotovo ga je vznemirjala smrt in prav radi tega je bil namenoma nepreviden v besedah.

Jurij se je na hitro izgubil med drevjem. Ni maral slišati resnih pogovorov.

Zvečer je prišel Jozelj domov in prigradil v hišo; ko je videl Ferjana, je utihnil; govorili so ves čas malopomembne stvari, le sestra Neža je Ferjana brez prestanka vpraševala, kako je v samostanu. Ferjan se ji je zdel tako pameten, ker je bil po svetu. Tudi v nedeljo dopoldne so previdno odgovarjali na Jozljeve besede; leta je ves čas podstavljal, da bi se že vendar lotili tistega, radi česar je prišel Ferjan domov. Brez dvoma je naredil načrt, kako bo ravnal, kajti kmetijo je hotel imeti zase, čeprav je bila tako v hribih in je bil Ferjan starejši. Čemu je pa šel od doma in drugod delal, zdaj bi pa kar sedel na posestvo. A oče je bil tako neodločen; menda ni hotel, da bi se v nedeljo prepirali, da Jozelj ni mogel nič začeti. Jezno je odšel nekam proti sosedu Goliraju...

Kmalu popoldne je prišel Jurij s harmoniko, da bi se naučil pri Ferjanu novih napevov. Nekaj časa sta igrala pod hruško... Pa je že moral veter vleči preko kmetij, da je bilo vasovalcev zmerom več. Mežnarjevi sta menda čisto slučajno prišli mimo, ker sta hoteli v gozd pod Trato po jagode. Jurij je namignil fantom, da so jih zajeli v vesel krog. Izpustili so jih šele, ko sta obljubili, da se bosta skoro vrnili in morda ne sami. Res sta prišli čez malo časa spet mimo, le da je bilo z njima kakih sedem deklet, ki sta jih dobili pri jagodah, kakor so se izgovarjale. Ferjan je opazil, da jim je Jurij opazljivo mežikal. Menda so se že dopoldne zmenili, kako bo. Iniharjeva Brigita se je na videz začudila, kakor bi ne vedela, da se je po osmih hišah, a to je bil že ves Smeči vrh, takoj sinoči razvedelo o Ferjanovem prihodu. Zjutraj so šli v dolino k maši in tako so Ferjana videli vsi, ki so bili z leve strani doline in jim je bila do Vranje skale pot skupna. Zato se je nabralo kar precej mladih ljudi. Nekateri so prišli na grič k cerkvi sv. Fortunata kar tako, ker je bila nedelja. Ko so zaslišali smeh, so se spustili na to stran.

Ferjana so v šolskih letih dražili z Brigito; pozneje sta se časih našla pri cerkvi; takrat je Ferjan v zadregi lučal kamenje čez nizki, s škodljami kriti zvonik in oponašal ptiče, ki so peli pod robom; pozneje se več let nista videla, kajti bila je mlajša in takrat še ni plesala, ko je bil Ferjan že fant. Zdaj pa je brez obotavljanja stopila k njemu in trdo stisnila njegovo mehko roko.

»Se ti dobro godi, da imaš tako belo roko?« je vprašala.

»Zrasla si in skoro te nisem poznal«, je rekel Ferjan. Nato sta umolknila in tudi drugim je bilo nerodno, ker niso vedeli, ali naj dajo Ferjanu roko ali naj kar tako stoje in se gledajo. Rajši so previdno počakali.

Nekateri so začeli siliti v hišo z očitnim namenom, da bi malo zaplesali, drugi so postrani pogledovali Ferjana, kajti niso vedeli, ali bi bilo primerno.

»Pa stopimo v hišo«, je rekel Jozelj, ki se je vrnil. »Bomo vsaj vsi sedeli!« Jurij je zaigral koračnico in nenadoma so se vsi zganili in se s smehom pomaknili v hišo. Posedli so po širokih bukovih klopeh; Ferjan je vzel harmoniko izza omare pri durih in z Jurjem sta

zaigrala miren valček. Jurij je pripeval posamezne besede in na koncu zavriskal. Kak fant se je kar zdrznil, namršil čelo, ujel napev in zavriskal, da je šlo skozi ušesa. Nič ga ni motilo, če so se dekleta hihitala. Plesal še ni nihče. Ko je Ferjan sam igral neki napev, katerega se Jurij še ni utegnil naučiti, je ta odložil harmoniko in se z mlajšo Mežnarjevo spustil po hiši. Časih je za trenutek popustil dekletu, se malo sklonil in udaril zdaj z levo zdaj z desno nogo po taktu ob tla, da se je vzdignil prah.

Juriju so se takoj pridružili drugi, da so obsedeli samo oni, ki niso dobili para. Zaslišale so se zbadljivke in smeh. Med presledki so se začeli kar po vrsti obirati. Plesali so počasne in hitre, pri tem plesu so se vrteli v dvojnem koraku, da so se zadevali drug ob drugega, pri drugem so si stali pari nasproti, tleskali v dlani in se vrteli kakor je godec spreminjal napev. Ko je kak šaljivec opazil, da ga gledajo, je popustil plesalko, se prijel za klop pri peči in z obema nogama obenem počil ob tla.

Zbrali so denar za pijačo. Jozelj jim je prodal nekaj žganja. Potem šele se je veselje razbesnelo.

Kolikor se je Ferjan branil igrati, so ga vendar pripravili, da je nazadnje godel skoro neprenehoma. — Fantje so se posadili med dekleta, najprej je Jelenčeva Neža dobila fanta, ker se je spodobilo, ko je bila domača. Novi znanci so prihajali; tudi deklet je nekaj prišlo; izgovarjale so se, da so prišle k Neži v vas.

Šum je naraščal, čimbolj je lezlo sonce za hribe. Ferjan ga je užival z vso dušo. Noge so mu silile na ples; gledal je Brigito. Plesala je s težkim zagonom in nekim čustvom, kakor bi iskala, na koga naj se to noč nasloni, ker jo teži nekaj, česar ne more razodeti z besedami. Proti fantom, ki so se šele učili plesati, je bila kar prezirljivo visoka. Ferjan je dosti napevov igral po njeni želji. Kdaj pa kdaj je pristopil kak fant in poskusil igrati. Vsak je drugače urezal napev in za vsakim so enako lahko plesali. Ko je Brigita skoro ukazala Goli-rajevevu fantu, naj zaigra, ni mogel Ferjan drugače, da je šel z njo plesat. Ni vedel, da Brigita tako dobro pleše. Pač, malo trša je bila v križu kot dolinke. Krepko jo je prijel, dekletu se je prepustilo njegovim rokam in zavrtela sta se, da so ju kar gledali.

»Saj je zadnjič«, je mislil, »jutri se bom tako vrnil v samostan.«

V hiši ni bilo nobenega prostora več, kamor bi človek mogel sedeti. Staremu Jelencu so dali toliko žganja, da je omoten brbljal nerazumljive besede; Jozelj je vedel, da ne prenese nikake pijače več. Potisnil ga je v kamro in ga spravil spat. Ferjan je z Brigito sedel za mizo in zaporedoma izpil nekoliko kozarčkov, da se mu je prijetno motalo po glavi. »Svet je tako prijazen, danes kakor včeraj«, je rekel Brigiti, ki se je radi gneče morala stisniti k njemu.

Plesali so neprestano; smeh ni ponehal, postajal je nizek; govorica je bila dostikrat dvoumna, in celo čisto robato odkrita. Marsikdo je dobil od dekleta obljubo, da bo smel z njo domov. Taki so se spoznali izmed drugih; manj so pili...

Zdaj je večinoma godel Jurij; vselej, ko je za dalj časa odložil harmoniko, so dekleta zapela stare, tožeče, zaljubljene pesmi. Globoko

so se vsi oddihavali, kakor bi hoteli do kraja pozabiti težo košev, v katerih so čez teden nosili gnoj in prst na robove. Drvarji so bili kar nestrpni. Še pred sončnim zahodom bi morali domov, da bi šli že zvečer do svojih kolib in nesli v nahrbtnikih hrano za ves teden. Oklevali so, dokler jih niso ostali prepričali, da bo že prepozno. Radi so se dali pregovoriti; zagnali so se vnovič v ples in s težkimi čevlji črtali dolge drse po podu, ki so ga poškopili, da se ni dvigal prah in je noga raje stekla...

Prav začudili so se, ko je Ferjan po vrsti plesal z dekleti. Razvnel se je in zavpil, da je danes njegova fantovščina in da ga poslej ne bodo več videli v tej obleki. Dekleta niso bila več v zadregi; stala so okrog njega; praviti jim je moral, koliko zaslužijo delavke v tovarnah, kako se oblačijo in kako starikave postanejo po nekaj letih...

Znoj jim je stopal na čelo; od teles je puhtela vročina; luč je slabo gorela in skoro ugasnila; takoj so odprli okna...

Brigita se je tesno pritisnila k Ferjanu. Ni mislila, da bi bil njen fant. Še malo ne. Bil ji je nekaj daljnega, kakor te čustvene pesmi, ki so jih peli; nekaj, česar nima vsak dan, a hrepeni po tem neznanem, prijetnejšem svetu. Temu krepostnemu fantu je stopila pijača v glavo. Brigita je ta trenutek pomenila zanj tisto življenje, od katerega se je prišel posloviti. Kmalu se mu bo moral za vselej odreči, a zdaj se mu še ni hotel; Brigitini svetli lasje so ga zdaj pa zdaj požgečkali po obrazu. Od blizu je gledal njene temno plave oči in čutil vonj njene polti na prsih. Začel ji je praviti vsakršne zgodbe; verno ga je poslušala, ne da bi ga čisto razumela, ker sploh ni zelo razločno govoril; zdaj pa se mu je jezik malo zatikal.

Znova so zaplesali ples z blazino. Ferjan je poljubil Brigito, da je zadonelo. Vse bolj se je odmikal od samostana. Postajalo je divje in Ferjan se je z veseljem metal v ta vrtinec. Ko je Jurij zaplesal z neko deklo meniški ples, se ni več zmenil zanj. Pred očmi se mu je zlivalo vse v nejasne podobe. Od blizu je še poznal ljudi, od daleč pa ni več razločil obrazov...

Končno so le nehali. Odprli so vsa okna, se zgnetli v vežo in kar minili po raznih potih... Ferjan je malo počakal, nato pa je stekel nenadoma za Brigito. Ni bila sama, a fant, ki je bil z njo, je videl, da je prišla Ferjana za roko; nenadoma se je izgubil po bližnjici in samotni zavriskal...

Sveži zrak je prijetno vel okoli njiju; petelini so se prvič oglašali; ko sta prišla do Brigitine hiše, je dekle potegnilo iz line ključ. Ferjan jo je vprašal, če sme z njo; zdelo se mu je, da je sklonila glavo... Začela je sezuvati čevlje, da sta se brezglasno vtihotapila v hram...

Ferjan ni bil vaju postelje in se je zbudil, ko je Brigita še spala... Od nekod sta prihajala dva glasova. Odprl je okno. Na klopici pred hišo je moral sedeti Jurij z nekim dekletom. Morda se jima ni dalo domov in sta prespala kratko urico pod kakim vezanim kozolcem, sedaj pa sta kar pred tujo hišo počivala in prepevala dolgo pesem z mnogimi kiticami, ki so pripovedovale o nuni Urški in fantu, ki je pod klošтром sejal drobno deteljo. Glasova sta bila čisto enako-

merna; zateglo sta ponavljala posamezne kitice, ne da bi kdaj pela močnejše...

Ferjan se je zagledal na vzhodno stran, kjer bi moralo vziti sonce. Prav nad gorami so bili oblaki zlatordeči in nebo v ozkem pasu svetlosinje. Čez ostalo nebo se je potegnila neka nedoločna svetloba, da ni vedel, ali je jasno ali oblačno. Neopazno so se pokazali dolgi svetli prsti izza vrhov in svetla dlan je nenadoma padla tudi na daljne oblake, katerih robovi so se posvetili v belkastem svitu. Dolg oblak je bil podoben mogočni ribi... Ferjan je ljubil ceremonije v samostanu in zdaj je v njih soju čakal na sonce. Pozabil je na vse drugo. Gledal je te prelivajoče se luči in zdelo se mu je, da čuje neznano godbo, ki čaka na prihod kralja. Oblaki so se užigali in predstavljal si je, kakor da sedajo na galerije zračnih višav mogočniki v pisanih oblekah in čakajo tako veličastno kakor ne čakajo nobeni mogočniki na prihod nikakega kralja. Godba mu je zvenela z glasovi zahvalnih pesmi, postajala vsak trenutek močnejša, kakor so oblaki močnejše goreli v neznanih lučih. Mislil je, da se mora zdaj pa zdaj prikazati sonce, pa je od nekod pritekla še nepričakovana svetloba in oblila oblake z novo lučjo, ki se je stopnjevala do nevzdržnosti in bi moralo človeka razgnati, če se ne bi ta trenutek prikazal pod zlato ribo ogromen žareč rubin, se večal in izgubljal svoj sij; godba in luč sta ugašali, čisto sta ugasnili in sonce je vzšlo docela. Lahko si gledal vanj...

Spomnil se je, da je tako napetost doživel pred kratkim pri Brigiti. Zdaj mu ni bilo nič več zanjo, ki se je zbudila in tesno od stene strmela v njegov obraz. Pripravil se je, da bi šel.

Brigita mu je krotko rekla: »Že greš?«

Ni mogel drugače, da jo je poljubil. »Nikoli te ne bom pozabil«, je rekel. »Nikoli več ne bom prišel.«

»Vem. Mislim, da se bom pred pustom omožila!« Privzdignila je ramena in jih spustila, da so se ji prsi pod srajco napele. »K živini moram«, je zamrmrala in začela iskati obleko.

Ferjan se je odpravil po stezah proti domu. Vendar je prišel čas, da je jasno mislil o tistih stvareh, ki so mu že od včeraj ležale na duši, ne da bi jih mogel točno izraziti. Vse te ljudi, s katerimi je preživel nedeljo, je že od nekdanj poznal. Videl je, da vsak izmed njih hoče biti človek; hoče največ zraka in sonca, a pri tem se vsakdo s prirojenim veseljem oklepa življenja, iskreno ljubi in sovraži kar sam iz sebe. Spoznal je, da se ni tako ločil od tega sveta kakor je mislil. Ko ga je nekaj časa zatiral v sebi, se je vzdignila v njem z novo silo želja, da bi živel sredi teh ljudi, sredi ljudi, ki nosijo na sebi vso težo življenja in zmagujejo v njem ali mu nenadoma podležejo. Pomislil je: »Kaj, če bi se ne vrnil v samostan!«

Pri tej misli je občutil tako olajšanje, kakor da je vse v njem čakalo na to edino misel. Ponovil je sam pri sebi: »Ne bom se vrnil!«

Doma se je ostro sporekel z bratom. Zdaj mu ni bilo več na misli, da ne bi zahteval svojega deleža, kakor je prej nameraval.

Povedal je, kako se je odločil.

Oče je razprl oči in rekel: »Če bi bil meni verjel, bi ti ne bilo treba hoditi ven, ker bi notri ne bil šel. Nisi za samostan.«

»Doma ne boš«, je zavpil Jozelj. »Misliš, da je vsak dan nedelja. Ljudje bi se že jutri norčevali s teboj in z nami. Pojdi, kamor hočeš. Doma ne boš!«

Oče mu je vendar obljubil, da bo svoj delež dobil, čeprav šele po njegovi smrti. Kakor bi ga rad imel doma, da bi ga zamenjal pri delu, je vendar sprevidel, da ne more ostati. Preveč se je začel ločiti od ljudi.

Ferjan niti ni mislil, da bi ostal na Smečem vrhu. Spet je uredil culo. Meniško haljo je sklenil vrniti v samostan in povedati obenem, da ga ne bo nazaj, ker ne more. Upal je, da ga bodo razumeli... V culo je zavezal nekaj klobas, zraven je vtaknil krmelj kruha in zelenko češnjevca za na pot.

Odpravil se je spet čez pobočja in Vranje skale v dolino. Harmoniko je obesil kar čez ramo in na cesti je že premišljal, če bi malo sedel in zagodel. Počasi se je pomikal po cesti, dokler ni zaslišal nekakih glasov. Prav zdelo se mu je, da je nekdo brenkal na kitaro. Ozrl se je in zagledal visokega, rjavega cigana. Gosposko je hodil, kitaro je uprl od zgoraj na ramo, stegnil roko kolikor je mogel visoko in grede igral. Bil je bos; hlače so mu preklinjale na kolenih in mu niso segale do gležnjev.

»Ti si vesel patron«, mu je rekel Ferjan. »Lahko bi eno zaigrala.« Najbrž ga cigan ni prav dobro razumel, vendar je rekel: »Daj glas!«

Ferjan je pritiskal glasove, da je cigan uglasil strune. Naslednjo minuto sta že korakala v taktu po cesti in tekmovala s šumom reke, ki je tekla po soteski in z glasnimi žvižgi kosov, ki so peli v goščavi nad njo. Soteska se je kmalu razširila; dve grapi sta tekli v reko.

»Dobro se ujemava! Ti bi bil dober za cigana«, se je zasmel popotni tovariš. »Če greš z menoj, morava s ceste na levo, tam imamo konje.« Odlomil je leskovemu grmu vršič in ga vrgel na sredo ceste. Že prej je Ferjan videl, da je kdaj pa kdaj nehal igrati, segel v žep in vrgel smrekovo vejico na pot. Zdaj je vrgel kar tri. »Žena je še zadaj«, mu je pojasnil cigan. »Zadržala sva se v vasi, ko so odšli drugi naprej. Jaz kraj poznam, žena ga ni vajena. Torej, ali greš z menoj?«

»Le pojdi, kamor hočeš in kamor bo prišla za teboj ciganka!«

»Dobro srečo imejva!« si je voščil cigan in zavil na levo.

Ferjan je šel sam naprej. Ni več godel. Vedel je, da bo odslej naključje njegov spremljevalec. Morda se bo vrnil k svojemu prvemu gospodarju na ravnino; morda bo dobil delo v gramoznih jamah ob veliki cesti, kjer so se ustavljali ljudje iz cestnega bataljona; morda bo dobil v tovarno, da bo vse dni padal nanj siv prah in vlaga; kamor koli ga bo mikalo, bo šel. Nikoli ne bo povsem pozabil na samostan, domače strmine in Brigito, ki se bo kmalu omožila. Morda bo pa zdaj vse življenje molčeč in ne bo nikomur razodeval svojih misli. Enkrat je bil le človek, ki je več videl in drugače, kakor drugi. Zvestno je prevzel nase težo tistega življenja, ki ga nihče ne sladi in ki ga mora nositi čisto sam. Hotel je biti močan. To mu je bilo dovolj...